

Det 3. TST ben i Danmark:

Johan Hartvig Ernst Bernstorff (1712-1772) var dansk udenrigsminister. Bernstorff tilhørte en tysk adelsslægt og var født i Hannover. Efter en omfattende uddannelsesrejse i Europa gik han i 1732 i dansk diplomatisk tjeneste og udnævntes i 1751 til udenrigsminister, idet han samtidig fik sæde i konseilet (kongens råd). Hans forsøgte at holde Danmark uden for periodens europæiske storkrige. Denne idealistisk betonedede opfattelse holder dog ikke ved nærmere prøvelse. Han var medlem af Kommercekollegiet, hvor han virkede for en ortodoks merkantilistisk politik. I 1770 blev han udmanøvreret af Struensee, mistede sine statsembeder og forlod landet. Bernstorff udøvede en omfattende mæcenvirksomhed over for tyske forfattere og kunstnere i København, og hans gods umiddelbart nord for hovedstaden var foregangssted for landboreformer.

Bernstorffs Slot:

er opført 1752-56 som pendant til Dehns Palæ på hjørnet af Bredgade og Frederiksgade hvor det markerer indgangen til Amalienborg Slotsplads i Frederiksstaden. Rokokopalæets arkitekt var J.G. Rosenberg med greve J.H.E. Bernstorff som bygherre.

Bernstorffs Slot:

Interiørerne blev overdådigt udstyret af Bernstorff, nogle af dem er stadig bevaret; fire store gobeliner med motiver af François Boucher blev solgt omkring 1900. Interiører af G.F. Hetsch stammer fra ca. 1830, hvor palæet ejedes af arveprins Ferdinand og arveprinsesse Caroline. Fra 1921 har det været ejet af forsikringsselskabet Baltica.

Hellebækgård

blev i 1742 erhvervet af fabrikant Stephen Hansen, og den nuværende hovedbygning fra 1747 er formentlig opført af arkitekten Philip de Lange. 1768-1949 var gården i familien Schimmelmans besiddelse; fra 1953 ejes den af Det Kgl. Opfostringshus.

Hammermøllen ved Hellebæk:

Kronen ejede i 1500-tallet et skovområde med et stort antal søer og moser, der havde udløb i Hellebækken. Fra Frederik 2.s tid udnyttedes vandresurserne til en vanddreven melmølle (1576), og fra ca. 1600 var byen hjemsted for en omfattende våbenindustri, oprindelig i form af kanonstøberi og senere som geværfabrik under navnet Hammermøllen.

I fabrikant Stephen Hansens (1701-70) tid som leder af Hammermøllen og ejer af den tilhørende Hellebækgård 1742-65 blev fabrikken udbygget, og der opførtes bl.a. arbejderboliger i Bøssemagergade (se nedenfor).

Herefter købte staten Hammermøllen, men allerede i 1768 overtog H.C. Schimmelmann geværfabrikken, og den forblev i hans families eje indtil nedlæggelsen i 1870. I 1873 byggedes en klædefabrik, der som geværfabrikken tidligere var den største virksomhed i byen indtil lukningen i 1977.

Hammermøllen blev siden rekonstrueret og gjort tilgængelig for publikum i 1982.

Arbejderhus ved Hammermøllen

Grevinde Danners Palæ:

Christine, Grevinde Danner, f. Louise Rasmussen, (1815-74) blev dansk lensgrevinde og Frederik 7.s hustru. Som datter af en ugift tjenestepige blev hun i 1826 optaget på balletskolen på Det Kgl.

Teater, hvor hun blev figurantinde (balletdanserinde) 1835-42. Via sin elsker, bogtrykker Carl Berling, som hun i 1841 fik en søn med, stiftede hun i begyndelsen af 1830'erne bekendtskab med den senere Frederik 7. Hun blev nu Frederiks elskerinde, og forholdet udviklede sig stadig tættere, efter at hun i 1844 havde etableret sig som modehandler i København. Hun blev efterhånden uundværlig for ham, og efter hans tronbestigelse i 1848 flyttede hun ind på Christiansborg, fik navnet Danner og blev året efter baronesse. I 1850 blev de viet ved en uofficiel ceremoni i Frederiksborg Slotskirke, og hun ophøjedes til lensgrevinde af Danner; hendes borgerlige herkomst forhindrede, at hun blev dronning.

Grevinde Danner havde uden tvivl en heldig indflydelse på kongen.

Krogerup:

Gården kendes fra 1500-tallet. Hovedbygningen er opført i nyklassicistisk stil ca. 1772-76 og forhøjet med en etage i 1837. Krogerup kom i slægten Bruns eje 1810 og blev i 1942 overtaget af staten. Hovedbygning og park blev i 1946 overtaget af Krogerup Højskole.

Kronborg:

1577 Kroneborg, som kongelig ejendom og tidligere kongeligt slot i Helsingør. De tidligste efterretninger om en borg på næsset eller "Krogen" ved Helsingør er fra 1427, få år efter at Erik 7. af Pommern var begyndt at opkræve afgift af alle forbisejlende skibe i Øresund. I 1585 var borgen efter ombygning forvandlet til et prægtigt slot med tårne og spir i nederlandsk renæssancestil. Kronborg anvendtes 1785-1923 primært som kaserne.

Marienborg:

landsted ved Bagsværd Sø nord for København blev opført 1745 for den danske søofficer kaptajn Olfert Fischer (1700-61), udvidet til to etager og 1795 købt af kammerherre Johan Frederik Lindenkrone (1746-1817), der gav det navn efter sin hustru. Fungerer i dag som bolig for landets statsminister og til afholdelse af politiske møder og selskabelige sammenkomster.

Marienlyst:

Hed oprindelig Lundehave og var tidligere lystslot ved Helsingør. Det blev 1759-63 udvidet for A.G. Moltke (der blev ejer af slottet i 1758).

Lundehave overgik i 1760 til Frederik 5. og blev i 1766 overtaget af enkedronning Juliane Marie, der gav det sit nuværende navn. I 1851 blev slottet erhvervet af Helsingør Kommune, og det har fra 1930 været museum med bl.a. en fin malerisamling.

Dronninggård ("Næsseslottet")

tidligere lystgård og stamhus på et næs ved Furesøen nær Holte. Dronninggård blev opført 1660 af dronning Sophie Amalie og købtes 1781 af storkøbmanden Frédéric de Coninck (1740-1811), der var dansk storkøbmand og søn af en købmand i Haag. I 1763 kom de Coninck til København, hvor han etablerede et af hovedstadens største handelshuse sammen med industrimanden N.L. Reiersen, fra 1790 under navnet de Coninck & Co. De første år var han agent for nederlandske

kapitalinteresser, der søgte investeringsmuligheder i Danmark. I 1772 var han en af initiativtagerne til ophævelsen af Asiatisk Kompagnis indiske monopol, og han blev den dominerende skikkelse i den verdensomspændende neutralitetsudnyttelse under dansk flag. Han var den florissante handelsperiodes mest fremstående repræsentant for et storborgerskab med internationale forbindelser. Han lod den nyklassicistiske hovedbygning opføre 1783 af Andreas Kirkerup. Efter udstykninger og anvendelse af hovedbygningen som hotel blev næsset med bygningerne restaureret ved Axel Berg 1906 for i 1935 at blive omdannet til rekonvalescenthjem under Københavns Kommune. Ejendommen, der 1985 atter kom i privat eje, er restaureret, og haveanlægget søges genskabt.

Sophienholm:

tidligere landsted ved Bagsværd Sø nord for København. En mindre bygning, opført ca. 1768 for Theodor Holmskiold der egl. hed Theodor Holm, 1731-1793, dansk læge og botaniker og adlet i 1781. Han blev i 1762 professor i botanik og medicin ved Sorø Akademi og gehejmeråd med stor politisk indflydelse. Slottet blev i 1790 erhvervet af Constantin Brun, der 1802-05 lod J.-J. Ramée ombygge den til det nuværende klassicistiske hus. Brun indtrådte i

1783 i Dansk Vestindisk Kompagni, hvor han i 1798 blev meddirektør. Hans kone samlede en stor del af det danske åndsliv omkring sig på slottet – meget mod sin mands vilje og interesser.

Sølyst:

landsted i Klampenborg nord for København. Hovedbygningen i nyklassicistisk stil er opført 1766, men blev siden ud- og ombygget. Slottet var 1753-1771 ejet af Just Fabricius, der rev den oprindelige hovedbygning ned og erstattede den med den nuværende. Hans enke solgte ejendommen videre i 1771 til Peter Clausen, der var generalguvernør over Dansk Vestindien. Han solgte i 1776 ejendommen videre til Ernst Schimmelmann og den var på dette tidspunkt samlingssted for tidens danske åndsliv. Han

ejede ejendommen til sin død i 1831.

Ernst Schimmelmann (1747-1831) var dansk greve og minister og blev i 1782 chef for Kommercekollegiet fik dertil medansvar for finans- og pengepolitikken men gav sig tillige af med

privat spekulation og måtte forlade posten året efter. I 1788 optoges han i Gehejmestatsrådet og virkede her for erhvervsreformer, bl.a. toldreformen af 1797.

Schimmelmann var ejer af jordegods og industrivirksomheder samt plantager i Vestindien, drevet af neger-slaver. Han tog initiativ til forordningen af 1792 om forbud mod slavehandel. Dette skyldtes dels langsigtede politisk-økonomiske overvejelser, dels humanitære hensyn. Som finansminister under Englænderkrigene havde han ikke mulighed for at hindre den penge- og finanspolitiske katastrofe i 1813, Statsbankerotten, og den af ham udarbejdede forordning af 1813 om forandring af pengevæsenet vakte en sådan harme, at han måtte tage sin afsked som finansminister. Han beholdt dog sin plads i Gehejmestatsrådet og var 1824-31 udenrigsminister.

Øregård:

tidligere landsted ved Strandvejen i Hellerup nord for København, opført 1806-08 for storkøbmanden Johannes Sørbøtke (1777-1854). Sørbøtke var født 1777 på St. Croix som søn af en plantageejer. Efter at være gået fallit med sine selskaber i København rejste han i 1821 tilbage til St. Croix – men uden sin familie. 1823 arvede han yderligere 2 plantager på øen og blev i 1835 udnævnt til guvernør over St. Thomas. Øregård er i dag museum.

Kgs. Nytorv

(1647 det ny torff, 1670 nye Kongetorf, efter Christian 5.), Københavns største plads. Torvet blev anlagt i 1670 øst for middelalderbyen og vest for Ny København. I centrum rejstes 1688 A.C. Lamoureux' rytterstatue af Christian 5. omgivet af haveanlægget Krinsen.

Nyhavn 11

Her lå tidligere et sukkerraffinaderi og over porten ved indgangen står stadig denne figur med 2 sukkertoppe. Hvem husker ikke børnerimet om "Lille Peter Sukkertop"?

Hvem er det der banker

Det er Peter Anker!

Hvem er det der lukker op?

Det er Peter Sukkertop

Hvem er det, der kommer ind?

Det er Peter Slikkepind.

Bredgade 26

Opført 1751-53, tegnet af arkitekten Nicolai Eigtved som en del af Frederiksstaden, for Christian Lintrup, der var søofficer og supercargo i Asiatisk Kompagni. Han blev en af de første danskere der opholdt sig i Kina i længere tid. Som supercargo havde han ansvar for lasten og forhandlingerne med lokale kinesiske købmænd. 1756 adlet under navnet Christen Lindenchrone.

Amalienborg:

(efter Sophie Amalie, 1628-85, Frederik 3.s dronning, der lod slottet Sophie Amalienborg opføre på dette sted), de danske dronningers og kongers residens i København siden 1794. Amalienborg er højdepunktet, både arkitektonisk og symbolsk, i den nye bydel Frederiksstaden, der blev anlagt som et led i hyldesten til det oldenborgske kongehus' 300-års jubilæum i 1748. Fire store adelspalæer blev opført omkring en ottekantet plads med Saly's rytterstatue af kongen, Frederik 5., placeret der, hvor bydelens akser, Amaliegade og Frederiksgade, skærer hinanden.

Rytterstatue af Frederik 5 på Amalienborg:

1723-1766, konge af Danmark og Norge fra 1746, søn af den senere Christian 6. og dronning Sophie Magdalene, gift i 1743 med prinsesse Louise af England. Parret fik fire børn, heriblandt den senere Christian 7., og opnåede stor popularitet takket være Louises ukomplicerede væsen og opblomstringen af forlystelseslivet efter den pietistiske periode under Christian 6. Dronning Louise døde i 1751; året efter ægtede Frederik 5. Juliane Marie af Braunschweig-Wolfenbüttel, der blev mor til arveprins Frederik.

Frederik 5.s regeringstid var en fredstid for Danmark, om end det i 1762 var tæt på en krig med Rusland. Et stort og kostbart forsvarsberedskab blev opretholdt, men landet oplevede samtidig et økonomisk opsving. I 1757

nedsattes en landbokommission, og styret opfordrede til debat om økonomiske og sociale forhold.

Kunst og videnskab blomstrede, og flere almennyttige institutioner så dagens lys. Mange udlændinge fik embeder og industriprivilegier, hvilket vakte en vis irritation, men for samtiden stod Frederik 5.s regeringstid dog som en lykkelig og fremgangsrig periode. Det officielle billede af kongen svarede imidlertid ikke til virkeligheden. Han var svag og uselvstændig og havde fået en mangelfuld uddannelse. Magten lå hos medlemmerne af Gehejmekonseilet, bl.a. J.H.E.

Bernstorff og især overhofmarskal A.G. Moltke, og for at undgå skandale måtte Moltke dække over kongens drikkeri og voldelige seksualitet. Så selvom Frederik 5. ikke personligt evnede at udøve sin enevældige magt, fungerede staten alligevel

takket være loyale fyrstetjenere.

Det Gule Palæ (Amaliegade 18):

Bygget 1764-65 af Henning Frederik Bargum og arkitekten var Nicolas-Henri Jardin. Hovedsæde for et af Københavns største handelshuse i 2. halvdel af 1700-tallet, hvor selskabet også drev rederi- og produktionsvirksomhed.

1766 overtog Bargum monopolet på den danske slavehandel på Guineakysten og de danske besiddelser i Vestindien under navnet Det Kongelige oktrojerede danske guinesiske Handels-societet efter at Vestindisk-Guinesisk Kompagni havde måttet opgive at få handelen til at give overskud. Det lykkedes heller ikke

Bargum at skabe overskud på handelen – driften af forterne på Guldkysten var for dyr og dertil kom en række uheld med transporterne af slaver. Bargum forlod landet i 1775 efter at være gået fallit og på flugt fra kreditorerne. Han døde i Frankrig i 1800.

Overfor Det Gule Palæ – Amaliegade 13:

Opført 1755-56 efter tegninger af Nicolai Eigtved. Blev købt i 1787 af Johan Leonard Fix, der havde tjent store penge efter 20 års ophold i Indien som ansat i Asiatisk Kompagni – blandt andet også (og måske især) på privat handel med opium og lånefinansiering. Han indtrådte 1795-1805 i direktionen for Asiatisk Kompagni og blev en af selskabets 5 direktører. Han døde 1807 og på hans gravsten står: ”For Johan Leonard Fix, den stræbsomme og retskafne Mand, den fromme gode fader”.

Vestindisk Pakhus:

Blev bygget 1780-1781 for Vestindisk Handelsselskab oprindeligt beregnet på opbevaring af kaffe hjemført fra kolonierne samt sukker, korn og byggematerialer.

Pakhuset rummer i dag gipsafstøbningerne.

Strandgade 24

Strandgade blev anlagt i årene efter 1620. Oprindeligt dannede området ned mod Torvegade en stor grund, der oprindeligt ejedes af lensmanden Jens Sparre fra 1623 og der var fri adgang til havnen (”Stranden”) på den ene side af gaden. Nr. 24 var oprindeligt bygget sammen med nr. 22 men i 1749 blev nr. 24 overtaget af bogholder i Asiatisk Kompagni (der lå lige overfor huset), Frantz Feddersen, og ved hans død i 1771 blev huset

overtaget af George Elphinston, der havde sejlet på Kina og Indien. 1780 købte Charles August Selby huset. Han havde tætte forbindelser til slavehandelen via sin morfar, Nicolas Tuite, der var plantageejer på St. Croix. Selby blev ansat i handelshuset William Chippendale, der havde drevet rederi- og handelsvirksomhed på Vestindien og havde et sukkerraffinaderi i København. 1796 solgte Selby huset til en bager og det har siden været ejet af bagerfamilier.

Strandgade 22

Blev i 1662 købt af chefen for Orlogsflåden, Cort Adeler, der var kommet hjem efter tjeneste i den hollandske og venetianske flåde. Huset har haft en lang række ejere med tilknytning til dels Asiatisk Kompagni og dels til den internationale handel i København.

Strandgade 32

Var i 1630'erne ejet af den kongelige (skotske) skibsbygmester ved orlogsflåden, David Sinclair. Huset blev i 1697 overtaget af Det Ostindiske Kompagni og overgik i 1732 til det nydannede Asiatiske Kompagni, der her holdt dets stiftende møde – før det flyttede over gaden til nr. 25

Strandgade 32

Et blik fra gården ud gennem porten til Strandgade. Døren er den eneste i Strandgade der har bevaret sin oprindelige form. Porten i baggrunden var oprindeligt en midterdør, der fjernedes i begyndelsen af 1800-tallet.

Strandgade 46

Det kombinerede beboelses og pakhus (i kælderen) opførtes 1732 af købmanden Andreas Bjørn, hvis familie solgte huset til Chippendale i 1766. Det var dermed knyttet til plantagerne på og sukkerhandelen fra Vestindien via ovenfor nævnte Selby.

Strandgade 28-30 (fra bagsiden)

Nr. 26-28 var oprindeligt to grunde men de blev slået sammen til én i 1760 da Gysbert Behagen købte begge – og gården bagved kaldes derfor ”Behagens Gård”. I nr. 28 boede fra 1723 bryggeren Jan Philip Gardelin indtil 1728. Udover at være brygmester var han også ansat i Vestindisk Kompagni og var i årene 1711 til 1716 bogholder og sekretær i Vestindien. 1724-25 blev han sendt tilbage til Vestindien som overbogholder på St. Thomas og viceguvernør på St. Jan, som Danmark havde købt i 1718.

1733 udbrød der slaveoprør på St. Jan og det blev først nedkæmpet året efter, men reaktionen udeblev ikke: Gardelin lagde navn det meget

berygtede slavereglement i 1733.

Udsigten fra Gardelins hus i Strandgade 28, som han kunne nyde i de perioder han ikke opholdt sig på de Vestindiske Øer.

Gardelin vendte efter 1733 tilbage til Christianshavn, hvor han døde 1740.

Hans hus blev overtaget af tobaksfabrikanten Jacob Italiender Benjamins og beholdt derved tilknytningen til kolonierne.

Strandgade 30

I 1630'erne var huset – sammen med nr. 32 – ejet af David Sinclair, der var skibsbygmester ved Orlogsflåden.

Strandgade 52-54

Oprindeligt hed stedet Bjørns-Holm efter købmanden Andreas Bjørn, men hedder nu Wilders Plads. Her lå oprindeligt et værft (1741-50), hvor der blev bygget ca. 35 skibe. Bygningen er opført 1735-40 som bolig for funktionærerne på værftet og bindingsværkshuset bagved var bolig for sejlmagerne. Bjørn var medlem af et konsortium, der med tilladelse fra Vestindisk-Guinesisk Kompagni, skulle drive handel på Vestindien.

Sankt Annæ Gade 8-12

Gaden hed oprindeligt Sankt Annæ Nedergade og var havnefront mod nord. Her var boder og andre udsalgssteder og små lejligheder for skippere, håndværkere og handelsfolk.

Sankt Annæ Gade 8

Der er ikke efterladt megen information om beboerne – dog kender man lidt til understyrmand Bendix Svendsen i nr. 10 der i midten af 1700-tallet sejlede på Indien, hvor han avancerede til kaptajn på et af de skibe, der sejlede på Trankebar, hvor han omkom 1763.

Sankt Annæ Gade

Endnu et af de små huse i gaden.

Overgaden oven Vandet 20

Del af de første huse på Christianshavn fra ca. 1630. Huset blev i 1797 købt af skibskaptajn Peder Hansen Kock, der ombyggede huset og opkøbte husene ved siden af. Han har muligvis sejlet på Vestindien som partner og medejer af skibene i selskabet Iselin & Co. Han udnævntes i 1803, efter at han var gået i land, til kongelig Waterschout, der havde som opgave at godkende hyrekontrakter, føre mandskabslister og se til at forholdene for mandskabet var i orden samt at deres rettigheder blev respekteret.

Huset ejedes mellem 1700 og 1820 af ikke mindre 13 forskellige skippere.

Overgaden oven Vandet 26

Omkring 1700 erstattedes de oprindelige huse på denne grund af det nuværende hus, der indtil 1775 ejedes af skipperen Niels Andersen Lund, som solgte til skotten Thomas Potter. Han ejede forskellige støberier – foruden en del grunde og huse på Christianshavn – og han støbte f.eks. sukkerpander til brug på plantagerne i Vestindien, samt søm, ankre, jerngryder, skibskabysser og andet tilbehør til skibene.

Amagergade 9

Gaden hed oprindeligt Amagerstræde og er en af Christianshavns mindste gader (måske nogen kender den fra "Huset på Christianshavn" og ja, "Rottehullet" er der endnu!). Grundene var oprindeligt ejet af adelige men beboet, som mange andre steder på Christianshavn, af menige søfolk og arbejdere.

Efterhånden blev grundene og husene overtaget af borgere, der boede meget tæt. I 1867 boede der faktisk 1.000 mennesker i den lille gade!

Amagergade 9

Gården til nr. 9, hvor man kan se svalegangene og få et indtryk af størrelsesforholdene og de meget små lejligheder.

I venstre side af gaden har der været en tobakspibefabrik indtil 1778.

Amagergade 7

Fik sit nuværende udseende i 1793 – det hørte oprindeligt sammen med nummer 9 (fra 1786)

Amagergade 15: ”Herre dine domme ere ubegribelige og dine veje ere uransagelige. An 1765 no.” – siger indskriften over døren. Det kan man så tænke lidt over.

Alle fotos af Torben Ulrik Nissen og anvendt litteratur til kommentarer:

Kåre Lauring, ”Købmand, sømand og supercargo”, Søhistoriske Skrifter XX (Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, 1998)

Calundan Larsen, Dostorp, Jonassen & Thiedecke, ”Danskernes slaver. Kolonisation og Slavehandel ca. 1650-1850” (Pantheon, 2003)

Den Store Danske Encyklopædi (Gyldendal) – CD-ROM udgaven.